

mà plena és un cop violent, donat amb força impetuosa; i que pot ser igualment, i encara més, amb el puny o el revés de la mà amb gran embranzida de tot el braç i espatlla, sense excloure'n l'ús d'un garrot etc.; en *patac* es marca més el matís de cops sorollós, i alhora fort. Figuradament: «El meu anglès --- quan parlo anglès --- es decideix a sortir del pas amb tres o quatre *patacades*», Carner (*Les Bonhomies*, O. C., 1014b30).

Particularment viu és *ball de patacada*, que percebem com una ballada grossera tota altra que silenciosa, amb barrila i més soroll que galanteria, i cap elegància, evocant-nos la idea de forts cops de peu i ritme abassegador, sense finura: res no hi veiem que desdiguí de la noció de 'ball pròdig en patacs'. Expressió ja no recent car *El Sarau de la Patacada* fou un memorable sàinet del pioner Josep Robrenyo (c. 1830), cf. Coromines, O. C., 1191a2. També es digué, però, *la o una patacada* com a nom del ball mateix d'aquesta mena: «El ressò lamentable del piano de maneta, que rutila en la *patacada* dels pobres», Coromines (així ja en l'autògraf de *L'Avi dels Mussols* III, *Joan Apòstol*, p. 143). I, en el racó més conservador de l'Alt Empordà, *patacada* s'usava com a nom de la dansa mateixa, una mena de ball grosser i «descordat», desafortat: Frederic Rahola, en el seu documentat i informatíssim assaig sobre les tradicions de Cadaqués, després d'explicar-nos que mai no s'han ballat gaire sardanes en la gran i isolada vila peninsular, ens dona com a típic d'allí «la *patacada* o baile en corro desenfrenado, al compàs de cançiones licenciosas y alegres, que tiene algo de las Saturnales romanas» (*Mem. de la Acad. de B. Le. de Bna.* VIII, 460). I els personatges del sàinet de Robrenyo l'usen com a nom del local de les balles: diu la castellana: «Esta noche / hay baile en *La Patacada*: / mi marido sé que va / y no me ha dicho palabra, / yo quisiera sorprenderle» (ed. Bàrcino, p. 24).

Expressió que, per un comú procediment del llenguatge ajargonat i quasi-gitanesc, ha corregut molt en la forma abreujada i populatxera *un pataco*, que s'ha arribat a estendre molt entre jovent i gent taujana, però que el 1897 era encara prou netament argòtica, com sigui que Coromines, posant-lo de relleu en la carta que escriu des del Castell al seu amic i patró literari Massó i Torrents, sent necessitat d'explicar-la-hi en nota («ball del baix poble», 15-II-1897); ell mateix aviat el posà a la boca d'un baranda, empresonat en el sàinset Montjuïc: «el grotesc personatge que m'explicava les seves penes ---: era un *peça* i sentia l'enyorança dels *patacos*» (*Presons Imag.*, 169).

Del mot de la llengua veïna, que encara no hi apareix en fonts medievals, ens informen prou el TdF i el Wartburg. N'hi ha una dada primera, i esparsa, en text francès, en les *Chroniques de Louis XII* de Jean d'Auton, c. 1510 (veg. el God.), on apareix alhora amb el sentit de «coup» i el de «bruit désordonné». El TdF dona *patac* com a mot gascó i llgd. (encara que ho encapçala amb la forma reduïda rodanesa *patà*, això sembla ser merament teòric) «coup, bruit d'un

coup, d'un soufflet, éclat»,¹ gc. *tout en un patac tout à la fois, ha aus patacs* gc. «se battre à coups de poing, se gourmer», llgd. *trucs e patacs, pics e patacs* «coups sur coups, coups donnés et reçus»; *patacà* «frapper, donner des coups», *patacado* «grêle de coups» (que tindria variant —notem-ho— delfinesa, *patacá*). Incloent-hi la Vall d'Aran: *patac* 'cop que rep algú', 'batec del cor', *un patac d'aïgoa* 'un xàfec'; *patacada*: «ua ròca dèc una *patacada* ar arbe e l'escabossèc; à queigut ua *patacada* de plója» (de dalt a baix de la vall, 1924-1934).

De les dades del FEW (VIII, 34a44-b9 i n. 36) resulta que *patac* «coup de poing», «horion», «éclat de rire» etc. és un mot només llgd. i encara bastant més gascó: de les 27 localitzacions i dades que dona del mot i els seus derivats, 22 corresponen al domini gascó; fora d'això quasi no hi ha més que *patac* «coup appliqué à plat» en el poeta tolosà Goudouli (princ. S. XVII), i Tolosa *pataquejà* «débattre, palpiter», fora de l'aparició en les obres de Louis Rouquier, fill de Puisserguier (n. 1863), prop de Beziers i Narbona, però el mateix Wartburg observa «de vegades no puc estar-me de la impressió que Rouquier ha admès reminiscències dels clàssics del felibratge» (de fet més d'una vegada es nota en les cites que n'addueix Wartburg que la dada de Puisserguier està isolada entre les llgd. i algun altre cop ja he vist que va amb dades gascones).

Altrament, dins el gascó, apareix fins a tots els caps del quadrant: Bearn, Baiona, La Teste, Agén (ja en Cortète, S. XVII), Gers, Comenge, Lavedà etc. De cap manera no es dedueix dels significats, contra el que pretén Wartburg (n. 36), que les definicions presentin sentits adequats a un derivat del tipus francès *patte* 'pota' («die bedeutungs-nuance dieses wortes zeigt dass es von *patte* ausgeht»): això no és més que una excusa per a la seva decisió d'endossar-lo a la família etimològica de *patte*, llançant un vel sobre el caràcter distintiu, l'onomatopeic;² justament s'hi oposa el fet que el tipus *patte* és francès del Nord, però en cat., gc. i llgd. hi ha hagut sempre el tipus PAUTA > POTA.

En el cast. BATACAZO [princ. S. XVII, DCEC/DECH] i tort. *batacada* (AlcM), hi ha contaminació de BAC i de BATRE. El mall. *tabacada* és essencialment altra cosa (veg. TABAC I).

DERIV.: *Patacaire* (perquè l'infel·lic es fa tips de donar patacades per portes i paviments de camí). *Patacot*. *Pataquejar* (-cajar Lab.; Pna. de Vic, DAG.): «tots tres caminaven poc a poc, aturant-se a cada pas, enrahonant ab veu alta, y *patacàjant* al vent, com si aixís esclarissen mellor sos dubtes», Pons Mass. (*Colla del c.* XI, 146). *Pataquer* 'claper de rocs' per la remor i cops del qui els travessa (cf. CLAP).

Altres expressions onomatopeïques afins (que apleguen AlcM i els altres diccs. nostres): *pataf*, *pataflast*, i altres en *pata-*: *patapam*, *-pim*, *-plaf*, *-plam*, *-plast*, *-plim*, *-pluf*, *-plum*, *-puf*, *-tam*, *-im*, *-trap*, *-tuf*, *-tús*, *-txap*, *-txup*, així com els al·litteratius *patatrip-patatrap*, *patatxip-patatxap* (cf. una llista paral·lela en el FEW,